4. АВТОРСЬКІ ПРОГРАМИ ТА ПРОЕКТИ

Віта Федорівна Сірик,

учитель української мови та
літератури і зарубіжної літератури
Стрітівської ЗОШ І–ІІ ступенів
Кагарлицького району Київської області
с. Стрітівка, Кагарлицький район, Київська область

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0607-0379>

УДК 37.011.3

DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2019-2\(73\)-73-82](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2019-2(73)-73-82)

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ВИХОВНОГО ЗАХОДУ УЧНІВСЬКОГО ПРОЕКТУ «ЛЮДИ! НЕ ПОТРІБНО ВІЙНИ»

Анотація.

У статті автор пропонує ознайомитися з методичною розробкою заходу учнівського проекту «Люди! Не потрібно війни». Учні проводять справжнє дослідження щодо визначення участі мешканців с. Стрітівка у Великій вітчизняній війні, Афганській війні, а також у антитерористичній операції на Сході України, що триває досі. Вони вчаться збирати і систематизувати матеріали про військові дії на території України. Автор розкриває також виховну мету заняття, зокрема виховувати в учнів особисте ставлення до проблем, порушених у творах, повагу до історичного минулого, шану до ветеранів Другої світової війни, воїнів-афганців, учасників бойових дій на Сході України.

Ключові слова: трагедія; війна; воєнна поезія; воєнна література; історичне минуле; учасники бойових дій; виховання.

Учасники проекту: учні 7-х класів; учитель української мови та літератури і зарубіжної літератури.

Обґрунтування вибору проблеми

Незабутній спогад залишили в історії нашого народу Друга світова війна, війна в Афганістані. На жаль, початок ХХІ століття також має криваво-чорне забарвлення. Нічим не зміряти пережиті народом страждання. Тема війни знайшла відображення у творчості багатьох відомих майстрів слова. Вона вічна, як вічний народ, який у ній вистояв.

Мета проекту:

- презентувати учням тему «Люди! Не треба війни»;
- зібрати і систематизувати матеріали про військові дії на території України;
- проаналізувати майстерність літераторів у відображенні жорстокості й трагічності війни;
- розвивати навички аналізу та вміння виразного читання поезії, а також вміння презентувати й аргументувати власну роботу;
- виховувати в учнів особисте ставлення до проблем, порушених у творах, повагу до історичного минулого, шану до ветеранів Другої світової війни, воїнів-афганців, учасників бойових дій на Сході України;
- формувати громадянські якості учнів на прикладах мужності й звитяги, виявлених нинішніми захисниками Батьківщини, на героїці сучасної боротьби за незалежність і територіальну цілісність держави;
- формувати активну громадянську позицію;

– розвивати вміння працювати з додатковою літературою, вміти виділити головне у великому обсязі матеріалу.

Зміст освітньої діяльності на занятті

1. Визначення актуальності теми проекту.
2. Поділ учнів на групи, розподіл обов'язків.
3. Дослідження теми та підготовка до презентації проекту.
4. Оцінювання та самооцінювання ходу виконання проекту.

Завдання проекту:

- навчити учнів самостійно збирати матеріал;
- створити оптимальні умови для формування вміння аналізувати поетичні твори;
- підготувати доповіді, реферати, ілюстрації до творів.

Характеристика проекту за:

- *кінцевим результатом*: практично-орієнтований;
- *змістом*: міжпредметний;
- *кількістю учасників*: колективний;
- *тривалістю*: короточасний;
- *характером контактів*: внутрішній;
- *ступенем самостійності*: частково-пошуковий.

Термін реалізації проекту: два тижні.

Прогнозований результат:

- зібрати матеріал про військові дії на території України;

– виразно читати вірші відомих майстрів пера й аналізувати їх, звертаючи увагу на особливості втілення теми війни;

– висловлювати особисте ставлення до проблем, порушених у творах, аргументуючи думку прикладами та цитатами з тексту;

– отримати радість від процесу спілкування з учнями і вчителем, поділитися думками, почуттями, знахідками, відчути задоволення результатами пошуково-пізнавальної діяльності;

– навчитися готувати презентації та публікації, створювати веб-сторінки;

– уміти оформляти проект.

Ресурси:

– *людські*: учні 7-х класів, учитель української мови та літератури і зарубіжної літератури.

– *матеріально-технічні*: наявність комп'ютера, сканера, ксерокса, принтера, комп'ютерних дисків, дидактичних посібників, додаткової літератури, засоби для зв'язку з Інтернетом.

Потреби:

– наявність відповідної літератури;

– допомога в написанні доповідей, рефератів.

Методи: збір інформації, опис.

Етапи роботи над проектом

I етап – мотиваційно-орієнтовний

Завдання I групи. Дослідники подій Другої світової війни.

1. Що я знаю про Другу світову війну?
2. Участь жителів села Стрітівки у війні.
3. Виразне читання віршів про Другу світову війну.
4. Ідейний зміст віршів.

Завдання II групи. Дослідники подій Афганської війни.

1. Що я знаю про війну в Афганістані?
2. Участь жителів села Стрітівки у цій війні.
3. Виразне читання віршів про війну в Афганістані.
4. Ідейний зміст віршів.

Завдання III групи. Дослідники подій війни на Сході України.

1. Що я знаю про війну на Сході України?
2. Участь жителів села Стрітівки у війні.
3. Виразне читання віршів про війну.

II етап – конструктивний

Учні діляться на групи і розподіляють між собою обов'язки та розпочинають виконання проекту. Вони збирають інформацію, систематизують її, аналізують інформаційні матеріали, виділяють головне з отриманого матеріалу, формують відповідні висновки.

III етап – презентаційний

Захист проекту учнями.

Хід заняття

I. Організаційна частина

Слово вчителя (актуалізація опорних знань про проект).

– Учні! Сьогодні в нас незвичайне заняття. Ми працюємо за проектом. Тема нашого проекту «ЛЮДИ! НЕ ПОТРІБНО ВІЙНИ». Особливості використання

теми війни у поезії. А це означає, що ми працюємо за шістьма «П» (Учні піднімають аркуш паперу з написаними визначеннями шести «П», один озвучує).

1. *Проблема.* Проблема історичної пам'яті та моральної відповідальності перед тими, хто загинув на війні.

2. *Пошук інформації.* Пошуками інформації займалися всі учні, які утворили групи.

3. *Планування.* Для кожної з груп було складено план дослідження.

4. *Продукція.* Це – відповіді, що ви почуєте на занятті.

5. *Презентація.* Це – захист ваших досліджень.

6. *Портфоліо.* Це – папка, де зафіксовано проходження проекту та зібрано пошукові матеріали.

II. Актуалізація опорних знань

Вступне слово вчителя. На фоні лунає пісня «Журавлі» (<https://www.youtube.com/watch?v=YDFJ5xdHk4>)

– Війна... Це страшне слово, що обпало долю цілого покоління, пронеслося «чорним птахом» над світом, забрало життя мільйонів людей, принесло біль і страждання. Пам'ять про війну – особлива пам'ять. Це – пам'ять серця. Це вища ступінь поваги, вдячності, поклоніння тим, хто вистояв у страшній війні й здобув Велику Перемогу.

Пам'ять про тих, хто захищав нашу Вітчизну від фашистської навали, священна. Література та мистецтво зберігає пам'ять про ті дні, передає нащадкам ті почуття, що заповнили людей, які боролися з лихом – фашистською навалою.

Асоціативна розминка. «Асоціативний куц». На фоні пісня «Океану Ельзи» – «Коли настане день закінчиться війна...», що супроводжується відео з фільму «Летять журавлі» (https://www.youtube.com/watch?v=_A-f8idpJdU)

– Так що ж таке війна? Що ми знаємо про неї? Давайте спробуємо на рівні асоціацій створити уявлення про війну (створення асоціативного куца).

– Частіше війна в нас асоціюється з горем, страхом, жахом, кров'ю й мороком. Але на війні була й любов, народжувалися діти, з'являлися гарні вірші, музика. Отже, можна дійти висновку, люди на війні думали про те, що у світі є краса. Коли ми думаємо про красу природи, людей, землі, твори мистецтва, то нам стає легше, з'являється віра в перемогу цієї краси над жахом і стражданнями.

III. Освітня діяльність над темою заняття

– Що ви знаєте чи дізналися про війну, готуючись до сьогоднішнього заняття? Слово надаємо групі «Дослідники», дослідження якої має назву «Що я знаю про Другу світову війну 1941–1945 років?»

1. *Розповідь I групи «Дослідники» подій Другої світової війни під гаслом «Що я знаю про Другу світову війну 1941–1945 років?»*

Перший учень. Ми – покоління XXI століття. Нам, слава Богу, не довелося зазнати жаків війни: свисту куль, шуму моторів ворожих літаків, відчути жак у дитячих очах, крику страждаючих матерів. Ми не бачили тяжкої картини бою і його наслідків. Ми не були

свідками страждань людей, які залишилися без власної домівки, близьких і рідних. Чи можна уявити почуття жінки, яка отримала звістку про загибель свого чоловіка або рідної дитини? І це лише маленькі крихти життя людей під час війни.

Другий учень. Ми маємо завжди пам'ятати той ранок, що приніс у кожний дім страждання та біль у серці, адже саме 22 червня 1941 р. почалася війна не на життя, а на смерть. Саме того ранку всі подорослішали. І наступні роки забули про таке слово, як «спокій». Багато дівчат ніколи не стали дружинами, а лише залишилися нареченими, багато жінок не встигли насолодитися подружнім життям і сміхом граючих дітей. Нерідко люди губилися: деякі потрапили в полон, а дехто поїхав в евакуацію до Сибіру. Працювали на фабриках з виготовлення боєприпасів, а після війни довго тривали їх пошуки близьких і рідних. Іноді вони були марними, коли когось вдавалося знайти – радості не було меж. Не забути їм і нам про події того часу.

У цьому нам допомагають кінофільми, художні твори, хроніки про війну. Кожного року ми зустрічаємося з ветеранами і дуже уважно слухаємо розповіді про війну. Багато дітей турбуються про життя ветеранів, відвідують і вітають зі святами. Ми вшановуємо пам'ять живих і мертвих захисників Вітчизни. Слава всім тим, хто зробив наше життя мирним і щасливим!

Третій учень. Все далі в минуле відходять роки Другої світової війни. Вже більш як 70 років відділяє нас від тих часів. Наш народ над своїми головами бачить блакитне небо, сяє сонце, чує веселий гомін пташок. Скрізь можна почути сміх дітей, які ніколи не чули вибухи бомб, не знали голоду, не втрачали батьків, а чули про страшну війну тільки з розповідей дідусів і бабусь, яким довелося пережити те страшне лихо. Я також, на щастя, про війну знаю лише з розповідей ветеранів, з документальних фільмів, з історичних книжок. І мені достатньо було цього, щоб зрозуміти, що війна – це велика трагедія.

Четвертий учень. Знаю, що розпочалася Велика Вітчизняна війна 22 червня 1941 року. Фашистська Німеччина завдала несподіваний удар по нашій країні. Війна, як великий чорний птах, змітала своїми крилами міста й села, руйнувала фабрики та заводи. Діти втрачали батьків, а батьки – дітей. Війна – це чотири роки напруги фізичних і душевних сил народу, мужньої боротьби та стійкості. Але наш народ вистояв та мужньо виніс страшний тягар на своїх плечах. Завдяки цим зусиллям міф про непереможність фашистських армій було зруйновано. Весняний день 9 травня 1945 року мільйони людей запам'ятали як найбільш прекрасний і щасливий день у своєму житті.

Ця дата здобута кров'ю, відвагою нашого народу. Роки війни – це роки минулого, роки нашої історії. Однак без минулого немає майбутнього, тому ми повинні завжди пам'ятати уроки Другої світової війни.

Учитель. Такою бідою була війна для українського, російського, білоруського та інших народів колишнього Радянського Союзу, які стали на захист своєї землі та всіх народів Європи. Сьогодні під українськими топо-

лями, під російськими березами останнім сном сплять тисячі солдатів, які захистили вітчизну від фашистської чуми. Там, де колись точилися запеклі бої, піднялися пам'ятники й обеліски. У граніті, бронзі, у серцях нащадків живе великий подвиг воїнів-визволителів.

Не минула війна і наше село. Не повернулися в рідні оселі 176 воїнів. Не дочекались їх з війни матері, дружини, сини і дочки.

– Завданням другої групи в проєкті було дослідити зміст і характер участі у цих подіях ваших рідних і близьких. Розкажіть про їх участь у війні.

2. Розповідь І групи «Дослідники» про участь жителів села Стрітівки у Другій світовій війні.

П'ятий учень. Вогненним смерчем прокотилася по нашій землі війна 1941–1945 років. У Кагарлицькому районі Київської області фашисти з перших днів почали жорстоку розправу над людьми. Всього по району було розстріляно, замучено, повішено понад 1,5 тисячі осіб. У неволі вивезено понад 5 тисяч молодих людей.

У часи Другої світової війни оборону в районі Трипілля-Ржищева утримувала сьома мотострілкова дивізія. Перед захисниками Київщини стояло завдання утримати правий берег Дніпра, тобто не допустити переправу німецьких військ на лівий берег. Донесення начальника політвідділу дивізії начальнику Політуправління Південно-Західного фронту віддзеркалюють масштаби запеклих боїв у цьому районі. Протягом тижня тривали бої за село Юшки, яке декілька разів переходило з рук в руки, і 14 серпня село було захоплено ворогом. Розвідку боєм частини РСЧА проводили в напрямку сіл Жуківці, Стрітівка, Кузьминці та Уляники.

За доповідною запискою УВС по Київській обл. НКВС УРСР від 30 серпня 1941 р. у Ржищівському районі діяв винищувальний батальйон у кількості 34 осіб, сформований із місцевих жителів, який тривалий час брав участь в обороні с. Стайки, в боях за с. Юшки та с. Стрітівка.

Шостий учень. Утримати оборону правого берега Дніпра частинам РСЧА не вдалося, тому 19 серпня ворог захопив Трипілля, 21 серпня – Ржищів, а 16 вересня – с. Стайки і с. Стрітівку. На захопленій території було встановлено жорстокий режим, основними рисами якого були пограбування, насильство та вбивства мирного населення, примусове вивезення молоді на каторжні роботи до Німеччини. Сестру моєї прабабусі Андросенко Юхимії Семенівни, Катерину, вивезли до Німеччини. Вона розповідала, що їй пощастило – потрапила до порядного та доброго господаря. А одна з її сільських подруг навіть вийшла заміж за військовополоненого француза та залишилася жити на чужині. На Батьківщину вона (подруга) більше не повернулася, але в 2011 р. до нас у с. Стрітівку приїздили доньки тієї подруги, щоб побачи Батьківщину своєї матері. Ще один родич моєї прабабусі, Кульша Іван, був у таборі для військовополонених. Він ледве не загинув у печі крематорія, а врятувався лише тому, що німцям терміново знадобився швець. Саме таким ремеслом володів дід Кульша.

За часів Другої світової війни (1939–1945 рр.) 292 мешканці села брали участь у бойових діях, а загинуло з них 176 осіб.

Сьомий учень. Як і на всій Київщині, у Стрітівці відбувалися запеклі бої. Мальовниче село було наполовину спалене. За свідченням місцевого краєзнавця Дмитра Білодіда, за роки війни сільську дерев'яну церкву було частково зруйновано, а частково розібрано німцями на бліндажі. Така сама доля спіткала й будівлю школи, яка була побудована у 1937 році. За роки війни в селі залишався директор місцевої школи – *Дмитро Семенович Копилов* (1914–1967 рр.). Він як працівник освіти був звільнений від військової мобілізації. Він до 1943 р., поки будівлю школи не зруйнували німці, організовував заняття дітей у школі. Як міг піклувався про багатодітні сім'ї, які втратили годувальників.

Після звільнення Стрітівки від окупації німцями Д.С. Копилов активно працював з організації повоєнного шкільництва в селі. За видатні заслуги в розвитку народної освіти в селі у 40-х роках ХХ ст. та за багаторічну і сумлінну працю на ниві шкільної педагогіки його нагороджено Орденом Леніна.

Восьмий учень. У січні 1944 р. Кагарличчину було визволено від окупантів. Розпочалася великомасштабна відбудова народного господарства. Після закінчення війни в 1945 р. у Стрітівку повернулися воїни-визволителі. У Книзі Пам'яті України «Звитязці» вміщено прізвища воїнів-ветеранів, які вибороли нам свободу. Це такі воїни:

І.А. Андросенко, С.А. Андросенко, Я.А. Андросенко (мій прадід, рядовий, нагороджений медаллю «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», ювілейними медалями. Помер у 1980 р.), Г.А. Бізін, П.Т. Білоус, С.Т. Білоус, А.С. Борозенець, В.С. Борозенець, Г.О. Борозенець, І.С. Борозенець (мій сусід, 1924 р.н., сержант, нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня, двома медалями «За відвагу», медалями «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», ювілейними медалями, проживав у с. Стрітівка), І.Г. Борозенець (мій сусід, нині покійний), І.С. Борозенець, М.М. Борозенець, М.Ф. Борозенець, С.А. Борозенець, С.М. Борозенець, С.Ю. Борозенець, Т.Я. Борозенець, Ф.С. Борозенець, Ю.К. Борозенець, І.Ю. Вареник, М.Х. Вареник, М.Ю. Вареник, П.П. Вареник, І.В. Вірченко, О.Х. Вірченко, Д.Г. Воропай, І.Г. Воропай, М.Г. Воропай, С.М. Воропай, Г.М. Григоренко, Й.П. Григоренко, М.П. Григоренко, Т.А. Григоренко, Ф.Г. Григоров, А.П. Грищенко, О.П. Громадський, М.Г. Загребельний (мій сусід, нагороджений орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ступеня, медалями «За відвагу», «За оборону Ленінграда», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», ювілейними медалями. Помер у 1998 р.), П.Н. Іванов, Г.П. Кабан, Д.О. Кабан, Д.М. Кабан, М.Р. Кабан, С.М. Кабан, Т.К. Кабан, Т.П. Кабан, Ю.П. Кабан, Я.М. Каманін, Я.Д. Козачок, В.І. Корінь, З.Г. Корінь, М.К. Корінь, В.Т. Кузнєцов,

Я.П. Куць, Ф.С. Литвин, Д.К. Мацак, М.Ф. Музира, Д.С. Нижник, С.Т. Нікітін, М.П. Полив'яний, М.П. Полив'яний, К.М. Посуконько, В.Я. Прилепа, І.А. Прилепа, К.Ф. Прилепа, М.Ф. Прилепа, С.Л. Прилепа, А.М. Прядка, Д.О. Прядка, Й.Ф. Прядка, П.О. Прядка, П.І. Пухленко, Ю.Й. Скляр, М.С. Чхало (рідний брат моєї прабабусі Юхимії Семенівни), Т.Я. Шалабай, І.В. Ярмук.

У 2014 р. помер останній ветеран Великої Вітчизняної війни, який проживав у селі Стрітівка.

Учитель. Пам'ять про цю війну, про страждання людей і десятки мільйонів її жертв, про довгий шлях до перемоги збереглася не лише в кожній нашій родині, а й у наших серцях і літературі. Саме література дає можливість глибше, яскравіше виявити те, що не лише єднає наші народи, а й те, що свідчить про його самобутність у літературі. Багато поетів і письменників різних народів торкнулися незагойної рани людства теми Другої світової війни.

3. I група учнів «Дослідники» про події Другої світової війни. Війна у творчості письменників.

Дев'ятий учень. Друга світова війна – це важке випробування, що випало на долю простого народу. Література того часу не могла залишатися осторонь цієї події. Так, у перший день війни на мітингу радянських письменників прозвучали такі слова: «Кожний радянський письменник готовий всі сили, власний досвід і талант, всю кров, якщо це знадобиться, віддати справі священної народної війни проти ворогів нашої Батьківщини». Ці слова були виправдані. З початку війни письменники відчули себе «мобілізованими і покликаними». Понад дві тисячі письменників пішли на фронт, більше чотирьохсот із них не повернулися. Письменники та поети були присутні на фронті, тому могли отримати найяскравіше враження від військового життя людей. Вони жили одним життям із народними борцями: мерзли в окопах, ходили в атаку, здійснювали подвиги і... писали. З перших днів війни поезія стала гострою зброєю в боротьбі з ворогом. Вона – явище унікальне: перо прирівнялося до багнета.

Десятий учень. Навіть після війни письменники-фронтовики неодноразово поверталися до теми війни, головної події свого життя і життя країни. Вони по-новому, а саме з висоти прожитих років і власного життєвого досвіду висвітлювали події воєнних років.

Війна не могла не сколихнути творчих людей. Вони співпереживали захисникам Вітчизни, намагаючись їх надихнути на нові ратні подвиги, оспівували героїв. Війна залишила значний пласт військових нарисів, замальовок і репортажів, тобто за цей період суттєво збагатився публіцистичний жанр. Вірші також у будь-який воєнний час відігравали важливу роль, оскільки поезія могла налаштувати бійця, підняти його бойовий дух.

Так, 1 вересня 1939 р. німецькі війська вторглися до Польщі. На цей час Німеччина вже приєднала до своєї території Австрію, частину Чехії, однак досі не зустрічала серйозного опору. У перший рік війни перед німцями постало завдання: захопити військово-

транзитний склад на півострові в Гданській бухті. Стійкість оборони нечисленного контингенту польських солдатів стала несподіванкою для німецького командування. З 1 до 7 вересня 1939 р. тривала оборона. Дві сотні поляків протистояли 3,5 тисячам німецьких солдатів. Після перших невдач застосували важку артилерію та авіацію. Лише 2 вересня, з 18:05 до 18:45, 47 бомбардувальників скинули в цілому 26,5 тонн бомб у це місце! В історію ця подія ввійшла під назвою оборона Вестерплатте.

Виразне читання вірша К. Галчинського «Пісня про солдатів з Вестерплатте» підготовленим учнем. На екрані відео оборони Вестерплатте: <https://www.youtube.com/watch?v=Q7WBCsE0b2I> (додаток 1).

Бесіда з учасниками

Учні дають відповіді на запитання:

– Яким настроєм наповнив вас вірш?

– Від чийого імені веде розповідь ліричний герой? («Ми»)

– Які мовні засоби використовує автор? (*антитеза: «вітри зими – теплі дні», «боліли рани – весела путь», повторення фрази «Солдати з Вестерплатте»*)

– Про які події сучасності нагадують перші рядки вірша? (*про загибель «Небесної сотні»*)

Учитель зачитує вірш Л. Максимлюк. На екрані кадри події на Майдані 2014 року: <https://www.youtube.com/watch?v=Axl28pz4WPs0> (додаток 2).

Виразне читання вірша А. Маргул-Шпербера «Про назву концтабору Бухенвальд» підготовленим учнем (додаток 3).

Продовження бесіди

– Яка тема цього вірша? (*Тема нацистських злочинів проти людства*)

– Що затьмарює дитячі спогади, звичні для поета «Букові ліси»?

– Який жаклиний образ спадає поету на думку, коли він бачить хмарки над лісом?

Учитель.

– Друга світова війна стала глибоким потрясінням для європейської свідомості. Висока культура і варварство здавалось несумісним... «як, – запитував швейцарський письменник М.Фріш, – люди, які насолоджувалися музикою Й. Баха і Г. Генделя, могли розстрілювати немовлят?». Понад 70 років гудуть дзвони Бухенвальда над колишнім табором смерті, нагадуючи про тисячі людських жертв, які пішли з життя крізь димарі печей. Гудуть, щоб не забували!

Учитель демонструє відео музейного комплексу «Бухенвальд» (<https://www.youtube.com/watch?v=Jrloq24Qdio>).

– Серед поетів, які відіграли значну роль у піднесенні бойового духу захисників Батьківщини під час Великої Вітчизняної війни, особливе місце належить Олександру Твардовському. Його поезія воєнного періоду становить одну третину всього, що написав поет за всі сорок п'ять років літературної творчості. Сьогодні ми прочитаємо поезію про війну О. Твардовського.

Олександр Твардовський – видатний російський поет, який тісно пов'язаний з Україною та українськи-

ми письменниками. Про нього впевнено можна сказати, що він щирий, люблячий друг України. Поет вільно читав українською, знав українські пісні та любив їх співати.

Уперше письменник побував в Україні юнаком за відрядженням Смоленської обласної газети. З літературою, народною поезією України він детально ознайомився в 1936–1939 рр., коли почав перекладати твори Т. Шевченка та І. Франка.

Зближення О. Твардовського з Україною та українськими письменниками відбулося в гірку годину тяжких випробувань – на початку Другої світової війни. Фронтний кореспондент, він разом із військами Південно-Західного фронту, які оборонялися, відступав від кордону щедрими, родючими полями України.

Синівською любов'ю та гіркотою, стражданнями за її долю сповнені рядки його проникливого послання «Тебе, Украина!», що було написане в липні 1941 року. Разом з автором читач милується красою цього краю, де на родючих полях буває налите золотом колосся пшениці та жита, а під промінням вранішнього сонця розливаються пахощі зрілого зерна, а на горизонті безкраїх степів, долин і гір, постають мальовничі села, гігантські заводи...

Настільки болісно переживає за долю України О. Твардовський, що йому, народженому на «незнаменитій», але рідній Смоленщині, здається, що він родом з України, що тут стежки, протоптані його ногами. Тут він зустрів своє перше кохання і, якби мав можливість обрати би ще одну Батьківщину, то це, можливо, була б Україна. За цей час О. Твардовський зустрівся у фронтів газеті та подружився з Олександром Довженком, Андрієм Малишком, Олексом Тесняком, Савою Голованіським та іншими українськими письменниками. Так, А. Малишко переклав вірш О. Твардовського «Тебе, Украина!». Україномовний переклад цього твору було надруковано у вересні 1941 року. У цілому, у творчій долі А. Малишка знайомство і зближення з О. Твардовським залишило глибокий слід. У «Посланні» О. Твардовському написаному в 1944 р., наш земляк згадує перші місяці війни та фронтową дружбу з російським побратимом.

То давайте дамо відповідь на таке запитання: Що поєднувало О.Твардовського з Україною? (*знайомство з українськими письменниками, переклади творів Т. Шевченка, І. Франка*).

Учитель.

– Темі війни присвячено багато творів літератури, кіно, живопису. Зараз ми не лише згадаємо про те, як самовіддано захищали солдати рідну землю, а й спробуємо поглянути на війну через дзеркало поезії, тобто, через її відображення й відлуння у віршах відомих українських письменників.

1. Виразне читання учнем вірша О. Твардовського «На карб не ставте дотепер мені...»

Робота над аналізом вірша

– Визначте тему цього вірша.

– Хто є ліричним героєм твору?

– Яка форма поезії?

– Про що цей вірш? У яких рядках викладена ця думка?

- Знайдіть у вірші повтор.
- Яка його роль у творі?

2. Виразне читання учнем вірша Ліни Костенко «Мій перший вірш, написаний в окопі» (додаток 4).

Робота над аналізом вірша.

- Визначте тему цього вірша.
- Хто є ліричним героєм твору?
- Яка форма поезії?
- Про що цей вірш? У яких рядках викладена ця думка?

3. Виразне читання учнем вірша Максима Рильського «Моему краєві» (додаток 5).

Робота над аналізом вірша.

- Визначте тему цього вірша.
- Яка форма поезії? У яких рядках викладена головна думка?

4. Розповідь II групи учнів «Дослідники» про події Афганської війни. Що я знаю про війну в Афганістані?

Звучить фонограма пісні «Чорний тюльпан» слова і музика О. Розенбаума (<https://www.youtube.com/watch?v=Zx4kWJLMKNM>).

Одинадцятий учень. 15 лютого – день вшанування учасників бойових дій на території інших держав. Саме цього дня 1989 р. з Афганістану було виведено радянські війська, які протягом 10 років брали участь у війні на території цієї країни.

Афганська війна – це найбільш трагічна сторінка історії нашого народу, яка тривала вдвічі довше, ніж Друга світова. Через цю безглузду війну пройшли майже 700 тисяч осіб, серед яких 30 % були українцями. Звання Героя Радянського Союзу було присвоєно 72 військовослужбовцям, з них – 12 українцям. Так, 15 тисяч вояків загинуло в радянсько-афганській війні. Долучіть до цих цифр материнські переживання, сльози, сивину, проймається горем сиріт, дружин, родичів і друзів – перед вами постане жахлива трагедія.

Дванадцятий учень. Сьогодні не нам судити щодо правомірності дії керівництва СРСР і вводу радянських військ до Афганістану. Потрібно з розумінням ставитися до цього і не забувати, в які часи, і за яких обставин воювали наші солдати та офіцери. Вони приймали присягу і виконували накази. Нехай неправильність рішень залишиться на совісті колишніх керівників держави, а ми назавжди маємо пам'ятати про видатний подвиг воїнів-афганців.

Уже 30 років пройшло з лютого 1989 р., коли останній радянський солдат покинув Афганістан. Багато горя принесла війна в родини простих українців. Проте й досі за ті рішення доводиться розраховуватися життями та долями солдатів і офіцерів, які там воювали.

По різному склалася доля юнаків, які повернулися живими з Афганістану. Важкою була адаптація до мирного життя, напевно, не легшою, ніж випробування боями. Ще й досі сняться їм гори, походи,

стрілянина... і друзі, яких втратили, які зранені та душевно спустошені повернулися додому.

5. Розповідь II групи учнів «Дослідники» про участь жителів села Стрітівки в подіях Афганської війни.

Доповідь учня про участь жителів села Стрітівки в афганській війні, серед яких: Р.М. Воропай, Г.П. Вірченко, В.І. Борозенець, С.Я. Корінь, Р.М. Литвин, Г.М. Прядка.

6. Розповідь II групи учнів «Дослідники» про події Афганської війни в контексті поезії.

4. Виразне читання віршів про війну в Афганістані (додатки 6–8).

Робота над аналізом віршів.

- Визначте тему.
- Сформулюйте головну думку.
- Що об'єднує ці поезії?

7. Розповідь учнів III групи «Дослідники» про події війни на Сході України. Що я знаю про війну на Сході України?

Тринадцятий учень. Доля України непроста. До незалежності Україна йшла довгим, тяжким і жертвним шляхом, дорого за неї заплатила. За нею – трагічні та героїчні сторінки історії нашого народу. Підвалинами української державності є століття боротьби наших предків і символізована, насамперед в іменах Т. Шевченка та І. Франка, титанічна робота великих просвітителів народного духу і сама душа українського народу. Нам є з кого брати приклад. Це герої «Небесної Сотні», які пожертвували своїми життями заради щасливого майбутнього наступних поколінь. Це воїни – учасники АТО, які відстоюють на Сході України суверенітет і територіальну цілісність нашої держави.

3 березня 2014 р. тисячі наших солдатів захищають рідну землю від російського окупанта. Жорстокості ворога немає меж. Міста зруйновано, люди змушені залишати рідні оселі. Однак найстрашніші втрати не матеріальні, а саме – людські, адже смерть людини неможливо виміряти, оцінити. Втрати України в цій війні і серед мирного населення, і серед військових дуже великі. Гинуть кращі сини і доньки України-неньки. Ми впевнені, що Україна вистійть і відродиться.

8. Розповідь учнів III групи «Дослідники» про події війни на Сході України. Участь жителів села Стрітівки у війні.

Сьогодні твориться історія, учасниками якої є ми самі. І від кожного з нас залежить доля України. Серед українських військових, які воюють на Сході Батьківщини, багато воїнів із Кагарлицького району. Воювали і воюють наші односельці. Одними з перших на фронт пішли С.М. Василенко, І.Г. Кабан, М.В. Сірик, С.Ф. Григоренко. Їх мобілізували в березні 2014 року. Багато випробувань випало на їхню військову долю, та чоловіки з гідністю виконали свій обов'язок і живими повернулися до своїх родин. На цей час свій військовий обов'язок виконує П.Д. Білодід. Ми ним пишаємося, бажаємо миру, мужності та здоров'я.

5. Виразне читання авторських віршів про війну на Сході України (Сірик Богдана, учениця 7 класу) (додаток 9).

Узагальнювальна бесіда

- Що спільного та відмінного є у проаналізованих віршах?
- Яку проблему порушують автори в цих поезіях?
- Яке ваше враження від прочитаних творів?
- Чи сподобалися вони вам?

IV. Підбиття підсумків

Учитель.

– Поезія про війну – це своєрідний поетичний заповіт пам'яті майбутнім поколінням про величезний подвиг захисників Батьківщини. Кожний живий має завжди пам'ятати подвиг загиблих і відчувати моральну відповідальність перед солдатами, які не повернулися з війни.

Сьогодні відбуваються бойові дії на території нашої країни. Сьогодні відомі й невідомі поети пишуть про війну.

Вірш Тетяни Власової «Я не кіборг – я вчитель історії...» (додаток 10).

– Отже, проаналізувавши твори, присвячені війні, до якого ви можете дійти висновку?

Заключне слово вчителя

– Народна мудрість свідчить: «Герої живуть доти, доки про них пам'ятають». Тема війни в літературі – це тема обов'язку шани, боргу сучасника, тема наступності поколінь, сходінка до наступних звершень. Змінилися покоління. Вражає ставлення сучасників до пам'ятників, але ніщо не зможе заглушити величчю подвигу і сили скорботи за полеглими у Великій Вітчизняній війні, ніщо не зможе вбити пам'ять про них. У народі кажуть, що найбільша честь – полягти за незалежність Батьківщини. Нехай у житті ви ніколи не зустрінетесь зі страшним словом – «війна». Нехай світанки ваші будуть мирними, а служіння Батьківщині не потребуватиме від вас найдорожчого – життя.

Як підсумок використовуємо метод «Мікрофон» – передаючи квітку маку, учні продовжують речення «Коли закінчиться війна, я...»

V. Оцінювання діяльності учнів під заняття

VI. Домашнє завдання

Написати твір-роздум «Люди! Не треба війни».

Корисні Інтернет-ресурси:

1. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Твардовський>;
2. <http://www.zarlit.com/article/64.html>;
3. <http://www.parta.com.ua/ukr/composition/view/958/>;
4. <http://lib.exdat.com/docs/410/index-39760.html>.

Використані літературні джерела

1. Чередник Л. А. Зарубіжна література. 7 клас. Авторські уроки / Л. А. Чередник. Харків : Веста, 2008.
2. Булава З. Співець подвигу солдата – визволителя / З. Булава // Всесвітня література. 2010. № 4.
3. Проценко С. Друга світова війна у дзеркалі літератури / С. Проценко // Всесвітня література. 2011. № 6.
4. Поведа С. Воїни світла / С. Поведа // Всесвітня література. 2010. № 5.

5. Байтіна В. В. Тільки пам'ять не сивіє / В. В. Байтіна // Позакласний час. 2001. № 13.

6. Жукова М. П. Невгасимий вогонь пам'яті / М. П. Жукова. Біла Церква. 2012.

7. Гай А. І. На тих афганських рубежах: з блокноту військового журналіста / А. І. Гай. Біла Церква : Буква, 1991. 128 с.

References

1. Cherednyk, L. A. (2008). *Zarubizhna literatura. 7 klas. Avtorski uroky [Foreign literature. Grade 7 Author's lessons]*. Kharkiv: Vesta.
2. Bulava, Z. (2010). Spivets podvyhu soldata – vyzvolyetelia [Singer the feat of the soldier-liberator]. *Vsesvitnia literatura – World Literature*. No. 4.
3. Protsenko, S. (2011). Druha svitova viina u dzerkali literatury [Second World War in the Mirror of Literature]. *Vsesvitnia literatura – World Literature*. No. 6.
4. Poveda, S. (2010). Voyny svitla [Warrior of Light]. *Vsesvitnia literatura – World Literature*. No. 5.
5. Bautina, V. V. (2001). Tilky pamiat ne syviie [Only memory is not gray]. *Pozaklasnyi chas – Outdoor time*. No. 13.
6. Zhukova, M. P. (2012). *Nevhasymyi vohon pamiaty [Immigrant Fire of Memory]*. Bila Tserkva.
7. Hai, A. I. (1991). *Na tykh afhanskykh rubezhakh: z bloknotu viiskovoho zhurnalista [On those Afghan lines: from a notebook of a military journalist]*. Bila Tserkva, 128 p.

ДОДАТКИ

Додаток 1

К. Галчинський

«Пісня про солдатів з Вестерплатте»

Коли вже дні спинили плин
І випало вмирати,
До неба лавами пішли
Солдати з Вестерплатте.
(А літо було гарне того року)
І так співали: «То пустее,
Що нам боліли рани –
Зате ж весела путь веде
На осяйні поляни.
(А на землі того року було стільки вересу).
Стояли в Гданську ми, як мур,
Не брали нас гармати.
Тепер ми в хмарах після бур,
Солдати з Вестерплатте». І ті, чий слух сяга зірок,
Зір плине в даль бездонну –
Почули в небі рівний крок
Морського батальйону.
І спів лунав такий: «Аби
Не згаять час чудесний,
Ми грітись будем в теплі дні
На вересі небеснім.
Коли ж подмуть вітри зими
І стане сніг кружляти
Понад Варшавою – то ми,
Солдати з Вестерплатте».

(Переклад О. Карпенко)

А сотню вже зустріли небеса
Летіли легко, хоч Майдан ридав
І з кров'ю перемішана сльоза
А батько сина все не відпускав
Й заплакав Бог, побачивши загін
Спереду – сотник, молодий, вродливий
І юний хлопчик в касці голубій,
І вчитель літній сивий-сивий...
І рани їхні вже їм не болять
Жовто-блакитний стяг покритий їм тіло
Як крила ангела, злітаючи назад,
Небесна сотня в вирії полетіла

(Л. Максимлюк)

Додаток 2

О перший біль тих не дитячих вражень,
Який він слід на серці залиша!
Як невимовне віршами не скажеш,
Чи не німою зробиться душа?!
Душа в словах – як море в перископі,
І спомин той – як відсвіт на чолі...
Мій перший вірш написаний в окопі.
Він друкувався просто на землі.

Додаток 5

Максим Рильський
«Моєму красві»

Чи знаєш ти, о краю мій,
Що кожною сльозою
Ти випікаєш слід страшний,
Що в гроб візьму з собою?

Чи знаєш ти, о краю мій,
Що всі убиті діти
Волають у душі моїй:
Убивцям відплатити!
Чи знаєш ти, о краю мій,
Що тьма твоєї ночі
У день весняно-голубий
Мені кривавить очі?

Так хай же я згнию – цвісти
Тобі, мій рідний краю!
Чи чуєш ти, чи знаєш ти? –
І голос: чую! знаю!

(22 квітня 1943 рік)

А. Маргул-Шпербер
«Про назву концтабору Бухенвальд»
Як близько звідси Веймар гомонів!
А тут – навіки мовкли голоси...
Мене проймає невимовний гнів,
Бо й край мій зветься: Букові ліси.
Давно було це: килим з ніжних трав,
Ліс буковий, так пам'ятний мені...
Хлопчиськом на поляні я лежав,
Пливли біляві хмари в вишині.
О лютий час, що сон дитячий стер
І кожен спомин взяв у колію!..
Коли я чую слово це тепер –
Не можу юність згадувати свою.
Бо в спомини мої вповза кошмар,
Який виймає серце із грудей:
А чи оте біляве пасмо хмар
Було не димом спалених людей?

(Переклад П. Рихла)

Додаток 3

Додаток 4

Ліна Костенко
Мій перший вірш написаний в окопі,
На тій сипкій од вибухів стіні,
Коли згубило зорі в гороскопі
Моє дитинство, вбите не війні.
Лилась пожежі вулканічна лава,
Стояли в сивих кратерах сади.
І захлиналась наша переправа
Шаленим шквалом полум'я й води.
Був білий світ не білий вже, а чорний.
Вогненна ніч присвічувала дню.
І той окопчик –
Як підводний човен
У морі диму, жаху і вогню.
Це вже було ні зайчиком, ні вовком –
Кривавий світ, обвуглена зоря!
А я писала мало не осколком
Великі букви, щойно з букваря.
Мені б ще гратись в піжмурки і в класи,
В казки літати на крилах палітур.
А я писала вірші про фугаси,
А я вже смерть побачила впритул.

Додаток 7

Ховали інтернаціоналіста
Блищала глухо цинкова труна,
Нестерпно пахло тополеним листом,
І плач дівочий танув, як струна.
Руда земля розверзлась чорноротою.
Чекає хижо мовчки на своє,
А мати на колінах у болоті
Обмацує труну: «Чи ж він там є?!»
Стоять, відводять погляд вбік солдати
І шепотять сержант ледве чути:
«Не велено... Не можна відкривати.
Не велено...»
Уже струмки течуть,
Уже весна така глибока, рання.
Учора вже летіли журавлі.
Таке врочисте вийшло поховання:
Школярики стоять, учителі
А голосок дівочий квилить, квилить,
Соромиться кричати на весь світ..
Кого клясти, кого назвати винним?
І що той світ? Хіба він дасть одвіт?
На хрест сусідній похилився тато,
Похнюпилися братики малі –
В селі ховали воїна – солдата
У мирному українському селі.

Додаток 8

Вся вулиця на службу проводжала
Улюбленця свого – Василя,
А парубчак потрапив до Афгану.
А там уже не служба. Там – війна!
А там стріляють, звісно ж, із-за рогу.
А там ані фронтів, ані тилів.
А там уже покладено, їй-богу,
Багато наших Василів!
В країні досить виплавлено цинку –
Всім Василям убитим по труні.
Хто зможе дати правильно оцінку
Оцій такій неправильній війні?
Чи той, хто із найближчої трибуни,
Одягнутий в кольчугу орденів
Послав на смерть довірливих і юних
В патріотизмі зрощених синів?
Чи той, хто у районнім виконкомі
Від імені народу засіда
І відмовляє батькові в прийомі,
Коли у домі – цинкова біда?
Нам не прикрити рани орденами
І квітами – жакливі труни
Гріхом найтяжчим нависа над нами
Свинцева тайна «хитрої» війни.

(Іван Низовий)

Авторські вірші Богдани Сірик Пішов тато у солдати

Пішов тато у солдати
За Україну свою воювати.
Маму, мене і брата
Захищати від ворога-ката.
Я за тата свого помолюся,
А уві сні я йому посміхнуся.
Вчитися добре я буду,
І Бог молитву мою не забуде:
Повернеться тато до нас,
І буде усе гаразд!

Я вірю

Чому сумні у мами очі?
Чому не спить у темні ночі?
Бо прийшла лиха година,
І плаче, стогне Україна.
А мій тато – патріот
Захищає свій народ.
Я вірю, лунатиме вільна пісня,
Яку склав ще великий Тарас,
Заспокоїть мамине серце,
Бо по вернеться тато до нас!

Благання

Колись про війну ми знали з книжок,
Із розповідей і кінострічок.
Нині ж у нас XXI століття,
А на Україні – воєнне жакіття.
Збулися Шевченка пророчі слова,

Кремлівським мужам за це наша хула.
Тече по Україні у синєє море
Кров дітей її, тече ріками горе.
І Дніпро, і гори просять, благають:
«Схаменіться, будьте люди...
Схаменіться!» Не чують, не знають,
Ворожнечу сіють, горе збирають.
Люди, озирніться на всі боки,
Подивіться, який світ широкий!
Кожному своя квітка квітне,
І сонце сяє, і море грає.
Не рвіть, не діліть нашу землю
Прошу вас, прошу і благаю.

Чекання

Різдвяний вечір. На столі свіча,
І тіні коливаються поволі.
Засмучена й мене не помічна
Схилилась мати на долоні.
Сидить в задумі день при дні,
Рахує хвилини, години і дні.
Вечір Різдва може творити дива,
Чому ж мого тата ще й досі нема?
Просила й Мороза, і Господа Бога
Повернути тата до рідного порога.
Святкова вечеря чомусь не смакує –
За родинним столом господаря бракує.
«О свята Маріє» – мати, захисти мого солдата,
Мого рідного солдата-тата,
Захисти і збережи, ще й додому приведи.
Різдвяний вечір... Коляда...

Тривога

Україно, в душі моїй тривога,
В душі моїй пекельний щем.
Коли ж скінчиться та дорога,
Полита з «Градів», мов дощем?
І в дощ, і в сніг карбують кроки
Твої сини-захисники.
Допоки ж буде люд жорстокий
Іти за покликом війни?

Надія

Україно! Нене рідна!
Всіх ти навчаєш,
Всім даруєш тепле слово,
Всім добра бажаєш.
Україно! Нене рідна!
Чом же кров'ю ти стікаєш?
Чому плачеш, стогнеш бідна
І добра від дітей не чекаєш?
Хто отруту вилив на твої долоні?
Хто занепащає український рід?
Чому сини і доньки твої у полоні
Страждають від знущань і бід?
Чому? Того й Бог не знає.
Та бідна мати все надію має,
Що схаменуться нерозумні діти,
І сонце миру буде ще горіти.

Я щаслива! В мене свято!

Прийшов із фронту любий тато.
 Я прокинулась рано-вранці
 Посміхнулась своїй ляльці.
 Сонце любе я вітаю,
 Серцем радість відчуваю.
 Раптом двері відчиняються,
 А там тато посміхається.
 Дивлюся й не вірю:
 А раптом це сон?
 А тато руки простягає,
 Міцно мене обіймає.
 І я до нього горнуся,
 Дивлюся і не надивлюся.
 Аж тут я згадала, що нічого їще не розказала:
 Про навчання, про школу і друзів,
 Про пролісок перший, що зацвів у лузі
 Про котика Умку, що живе в нас у хаті,
 Про все – все хочу я розказати,
 А тато і не думає мене зупиняти.
 Я щаслива!!!

Додаток 10**«Я не кіборг – я вчитель історії...»**

Я не кіборг – я вчитель історії.
 багато читав про війни.
 Тут таких, як я, – тисяч сто.
 І їм дуже хочеться бути вільними».
 «Я приїхав туди, де ціляться,
 Хоч ніхто мене не просив.
 Я не кіборг – я хлопець із Вінниці.
 В мене скоро народиться син».
 «Кажуть, кожен тут буде, і був, і є,
 Хоч соромляться – всі герої.
 Я ж не кіборг – удома я був водієм
 І ніколи не чистив зброю».
 «Ми за тих, хто далеко десь там, внизу
 Божеволіє від напруги.
 Я не кіборг – я плачу, коли несу
 Покалічене тіло друга.
 Що нам культи осіб і чужих богів?
 Вся країна із дня у день
 Щиро молиться не за кіборгів –
 За звичайних своїх людей.

(Тетяна Власова)

Siryk Vita. Methodical Development of the Student's Project Educational Event «PEOPLE! YOU DO NOT NEED WAR!»**Summary.**

In the article the author proposes to familiarize with the improvement of the educational event of the student project «People! You do not need war». Students conduct a real study on determining the participation of residents

with Stritivka in the Great Patriotic War, the Afghan War, and in the antiterrorist operation in the East of Ukraine, which is still ongoing. They learn to collect and systematize materials about military actions on the territory of Ukraine. The author also reveals the educational purpose of the class, in particular to educate students in their personal attitude to the problems raised in the writings, respect for the historical past, honor to the veterans of the Second World War, Afghan warriors and combatants in the East of Ukraine.

The purpose of the project is: to present students the topic «People! You do not need war»; to collect and systematize materials about military actions on the territory of Ukraine; to analyze the literary skill in displaying the cruelty and tragedy of war; develop analytical skills and ability to express poetry, as well as the ability to present and argue their own work; to educate students in their personal attitude to the problems raised in the works, respect for the historical past, honor to veterans of the Great Patriotic War, Afghan soldiers, participants in hostilities in the East of Ukraine; to form the civic qualities of the students on examples of courage and victories revealed by the present defenders of the Motherland, on the hero of the modern struggle for independence and territorial integrity of the state; to form an active civic position; develop the ability to work with additional literature, be able to highlight the main thing in a large amount of material.

Key words: tragedy; war; military poetry; military literature; historical past; participants in hostilities; education.

Сирьк В.Ф. Методическая разработка воспитательного мероприятия ученического проекта «Люди! Не нужно войны»**Аннотация.**

В статье автор предлагает ознакомиться с методической разработкой мероприятия ученического проекта «Люди! Не нужно войны». Ученики проводят настоящее исследование по определению и описанию событий, связанных с участием жителей с. Стритивка в Великой отечественной войне, Афганской войне, а также в антитеррористической операции на Востоке Украины. Они учатся собирать и систематизировать материалы о военных действиях на территории Украины. Автор раскрывает воспитательную цель занятия, в частности воспитывать у учащихся личное отношение к проблемам, затронутым в произведениях, уважение к историческому прошлому, уважение к ветеранам Второй мировой войны, воинам-афганцам, участникам боевых действий на Востоке Украины.

Ключевые слова: трагедия; война; военная поэзия; военная литература; историческое прошлое; участники боевых действий; воспитание.